

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, félooldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, félooldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árendemény adatik.
Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 krajcár.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor tanárhoz** (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Egyházfentartási alapok.

Egy eszme a református egyház megmentésére, fentartására adottak közül, közelebbről egy sugár abból a fényözönből, melyet Ritoók Zsigmond úr vetített a Debreceni Lap hasábjairól egyházi életünk mezejére. E mezőn egyik első teendője reform. egyházi közönségünknek egyházfentartási alapot teremteni, illetőleg annak megteremtéséhez hozzákezdeni, haladéktalanul, mert eddig is sokat késtünk, csaknem végkép elkéstünk: és „szerencsétlenségünk abban áll, hogy a jövőre számító alkotásokkal elmaradtunk“ (Debr. Prot. Lap 23. sz. 340. l.). E szerencsétlenség felidézésében, az elmaradottságban első, talán egyetlen tényező a magyar ember nembánom-sága, nemtörődése a holnappal. „A ki hátul marad, tegye be az ajtót!“ Az a jellemvonásunk, hogy meg nem mozdulnánk, míg csak fejünk felett nem ég a ház. Csak a végső szükség sarkal cselekvésre. Igaz, hogy ez a szükség a legnagyobb mester mindenütt; ez megtanítja az embert mindenre.

A szükség az egyházfentartásában a királyhágontúli kerületek átlagvéve sokkal gazdagabb népénél is beköszöntött már, kielégítésére gondolni kell, mert különben a szervezet felbomlik. Az erdélyi kerület közönsége e szükségét régebb idő óta érzi. Hozzá is fogott a munkához. Az egyes egyházak — úgy a mint azt Ritoók is véleményezi — talán csaknem kivétel nélkül teremtettek már egyházfentartási alapot, mely az egyháztagok terhét oly mérvben könnyíti, hogy a mellett az egyházak fenmaradása biztosítottnak mondható.

Abban a reménységben, hogy szolgálatot teszek, megismertetem azzal az egyházi közönséggel, mely e b. lapot olvassa, az erdélyi kerület egyházfentartási alapjait, illetőleg általánosságban azok természetét, keletkezése módját, rendeltetését.

Nem mondhatjuk ezeket *általában egyházfentartási alapoknak*, a mennyiben rendeltetésök nem az, hogy az egyes egyházközségek minden szükségleteit fedezzék, minden anyagot ezek szolgáltatásának, a mit csak az egyházak fentartása igényel. Nem, hanem hivatva vannak egyedül annak az egyházi adónak a fedezésére, a mely miatt a legnagyobb veszély fenyegeti az adózó nép részéről az egyházakat, mert ezt adja az a legnehézebb szívvél; ez t. i. a lelkészek és tanítók, kántorok részére az egyes egyháztagok által beszedendő illeték, az itt u. n. *kepe*. Innen ezek az alapok a „*kepeváltó alapok*“. Legalább itt, Erdélyben ilyeneket kellett és kell teremteni mindenekelőtt azért, mert mint mondám, ez oldalról fenyeget az egyházromlás veszedelme; de meg azért is, mert Erdélyben (talán Háromszék és Udvarhelymegyét kivéve, a hol nagyobb birtoku mágnások csak elvéve akadnak) alig van egyház, melynek tulajdonképeni egyházfentartó alapja, régi időkből, egyház és nemzet szerető nagy urak, mágnások alapítványaiából, nem volna. Így p. o. egyházközségünkben, melynek pedig iskolája már nincs, a minthogy Erdélyben már csak hirmondónak akad egy-egy felekezeti reform. iskola, tehát a templom, lelkész és kántori lakás fentartására, lelkész és kántor készpénzfizetésének összesen 38 frtnak, továbbá egyéb egyházi szolgálatot tevők: kurátor, egyházfiak, harangozó, díjazására (összesen 75 frt!); adók fedezésére, rendelkezés alatt áll adományok, alapítványokból 103 hold legelőnek évi jövedelme (360 frtban) és 12000 frtot haladó tőkepénznek évi kamata (900 frton felül) ma még 15 holdnyi erdőnek 100 frtot haladó évi jövedelme. Tehát a lelkész és kántornak adott párbéren (kepén) kívül semmi tehert nem hordozott az egyházközség; akkor még községi adója sem volt, mivel a polit. községnek is volt tőkepénze: mégis megszűnés nélküli kellemetlenségek voltak az egyház hivatalnokai és a hivek között, mert még azt a terhet is

elviselhetetlennek érezték. Beállt hát a fenyegető szükség: teremteni alapot, melyből a nép egyetlen terhet annak vállairól levenni lehessen, ha nem akarták, hogy az egyház ilyen szép vagyton mellett is bomlásnak induljon a gyűlöletes kepe miatt. És hozzáfogtak itt és másutt, különböző lelki mozgató erőktől hajtva, egyik egyház szeretetből, abból fakadt aggodalomból, másik hiuságból, a más álszeméremből, hogy a többtől el ne maradjon, ismét más nógatások után, a legtöbb, hogy szabaduljon a tehertől; és hordták össze filléreket, azt hiszem, az 50-es évektől kezdve olyan módon, hogy a f. évi püspöki jelentés szerint, ezen egyházkerületnek összesen 522 anyaegyházában a kepeváltó alap 1.255,438 frt 40 kr.

Nem áll módomban annak kikutatása, vajjon mily összegre volna még szükség az összes kepeilletmény megváltására, pénzzel helyettesítésére. De azt tudom, hogy az egész erdélyi kerületben alig van egyház, a hol a kepeváltás tökepézenek az alapja már letéve nem volna. Ellenben igen sok van, a hol az alapgyűjtögetés munkájának már végére jutottak; készen van, szemenként összehordva a töke, a melyből a lelkés és tanítók, kántorok kepeilletményét a hallgatók természetbeli szolgáltatása helyett készpénzzel fizetik. És nem messze az idő, legalább is nem telik el nemzedékek élete, mikor az erdélyi egyházkerület minden egyházában meglesz oldva a legégetőbb kérdés: az egyházi hivatalnokok fizetése, ezzel a legfenyegetőbb vész az egyház feje felől el lesz hártva.

A legnagyobb veszélyt pedig nemcsak itt, hanem egész magyarországi református egyházunkban a papi és tanítói fizetések képezik, mert mindenütt ez a legnehezebb és legkeserűbb, itt-ott épen gyűlöletes a közönség előtt. Nem gondolom p. o., hogy az én gyülekezetem

volna az egyetlen, a melyben azzal indokolják önmagok előtt a domesztikai adózás gyűlöletességét, mert hiedelmök szerint abból a papoknak adnak, „pedig most is milyen sok van nekik.“ Azért tehát, ha a királyhágtónúli kerületek egyházainak nagyobb részében nem volnának is — a minthogy tudtommal nincsenek — alapítványokból fekvőségek, sem általában jövedelmet adó birtokok: legalább egyelőre, nem *általános egyházfentartási alapok* teremtésére kell gondolni ott sem, hanem csak a *lelkészi és tanítói fizetéseket* hordozó, azaz *kepe*, vagy *párber váltó alapra*. Először mert *csupán ehez* kevesebb is kell; az után mert ezt a terhet a közönség nem szívesen hordozza, tehát annak szükségét, hogy ettől szabaduljon, könnyebben el lehet fogadtatni, e célból munkára, adakozásra buzdítani. Templomának, egyházi épületeinek fentartása terhet, egyéb közegyházi terheket bizonyosan bármely gyülekezet zúgolódás nélkül hordoz akkor már, a mikor e kellemetlen tehertől megszabadult.

Kepeváltó alapot aztán ilyen úton teremtenek és gyűjtenek Erdélyben. Egyházunkban az 50-es években alapítanak egy magtárt; ezt még tisztán előrelátásból, ámbár kevés tervszerűséggel, a minthogy meglehetősen régi időkig visszatekinthetve, kevés tervszerűséget látunk ezi egyház szervezetében, a hol is a fentebb kimutatott vagytonból nem voltak képesek a felekezeti iskola fenntartását biztosítani . . . igaz, hogy e nép nem igen vezethető. De a kevés tervszerűséggel és kis méretekben alapított magtár is meghozta a maga áldásos gyümölcseit. Idővel annak pénzhasznáiból 11 hold földet vásárolnak. És e 11 hold föld lesz az alap, a melyre helyezkedhetnek, a mikor már a szükség hajtja a közönséget útát-módot találni a mind súlyosabbá váló teher lerázására. Bizonyosan magán úton régebb idők

TÁRCA.

Egyetemi képzés és nemzeti jellem.

— Lord Balfour of Burleigh rektori beszéde. * —

Az angol és skót egyetemek annál a fejlettségnél s a tökély azon magas fokánál fogva, mely őket a világ összes hasonnemű intézményei fölé emeli: állandóan magukra irányítva tartják a művelt államok tudományos köreinek figyelmét. Meglepő ez egyetemek falai között uralkodó zavartalan összhang, vállvetett közös munkálkodás és az az ojtthatatlan nemzeti érzület, mely e tanintézetek ifjúságának vérét kivétel nélkül áthatja. A híres skót egyetemek közt bizonyára a legelső helyet foglalja el az *University of Edinburgh*, melyet elsőben „*College of James VI*“ -nak neveztek (alapítottatott 1583-ban). Hasznos és bizonyos tekintetben missziót teljesítő feladatnak ismertem tehát, hogy ilyenekben meglehetősen fogyatékos irodalmunk számára nyelvünkre átültessem azt a szép rektori beszédet, az „egyetemi képzés és nemzeti jellem“-ről, melyet *Lord Balfour of Burleigh*, az edinburghi egyetemnek rektora tartott az egyetem összes ifjúság előtt a *M' Ewan Hall*-ban, 1899. március 14-én. A beszéd egész terjedelmében, magának a rektornak felülvizsgálata mellett az edinburghi egyetemi ifjúság pompás folyóiratában, melyet joggal

* Tőlünk távoleső nagy nemzetre s távoleső körülményekre vonatkozik ugyan e tartalmas beszéd: mégis — tekintettel a belőle vonható nagy tanulságokra — készséggel és a közlő iránt nyilvánított köszönetünkkel nyitunk tért az érdekes közleménynek.

Szerk.

tekinthetünk a világ legelső diáklapjának, a „*The Student*“-ben jelent meg, külön mellékleten. Én ennek a hiteles kiadásnak a nyomán mutatom be most e rektori székfoglaló beszédet e lap tisztelt olvasóinak az alábbi következő közleményben.

Első és — mondhatom * — szerfölötti kellemes kötelességem, köszönetet mondani azoknak, kiknek bizalma engem emez állásba helyezett, melyet ezennel van szerencsém elfoglalni. Nagyon felületes gondolkozású volna az, a ki egyfelől lelkesítő erőt, másfelől bátoritást nem tudna találni ama közös munkálkodás száraz és oly sokszor kellemetlen tapasztalatai között, a melyet szabadon s önkéntes hozzájárulással választottak önök, kik előtt tárva a világ s a kiknek nemes törekvései függetlenek mindazoktól az összekuszált és gyakorta önző szempontoktól, a melyek úgy befészkelődtek mindennapi életünk küzdelmei és vetélkedései közé! Biztosíthatom önöket, hogy én a legnagyobb mértékben becsülöm azt a fontos megtiszteltetést, melyben önök engemet részesítettek. Nincs semmi sem, a mi hathatósabban ösztönözhetne az önök választásának érdemes voltát behoztatni és higgyék el nekem, hogy ha elmulasztom ezt tenni, ez nem az elismerés megbecsülésének a hiányából származik, a mely elismerést megadtak nekem önök akkor, a midőn nevetem azokéi után helyezték, a kik eddig ezt a tisztséget betöltötték, melyre most az önök szavazata elhívott engemet. Ezek az érzelmek ama körülményben gyökereznek, hogy az én azelőtti összeköttetésem az edinburghi egyetemmél meglehetősen jelentéktelen volt. Más oldalról, azt hiszem, bizvást mondhatom, hogy ama kötelek, melyek engemet hiva-

óta beszélgették, érlelték a gondolatot, hogy teremtsenek kepe- (párber-) váltó alapot. Az 1880. év szept. 19-iki közgyűlés vita nélkül, készséggel fogadja el az alap létesítésének eszméjét és kötelezettségét; a készen levő alapszabályt jegyzőkönyvre iktatja. Következő közgyűlés egy hét múlva határozatot hoz az adakozások megkezdése, másfelől felterjesztés iránt az egyházi főhatósághoz, melyben ez kéressék meg, adná beleegyezését abba, hogy a különben is a közönség adakozásából vásárolt 11 h. föld ezen alap javára használtassék, sőt annak eddigi hasznából is tétessék át bizonyos összeg amaz alaphoz. A határozat mind a két része életet nyer, bár a melyik a közönségen áll, ismét szegényes alakban. Közel 200 kepefizető családtól ugyanis az első évben begyűlt 256 hl. csős tengeri, a mi pénzértékben 250—260 forintot képviselhetett. Tekintélyesebb az egyház adománya a felső hatóság engedelméből: ugyanazon évben (1880.) 100 zsák csős tengeri, 1881-ben pedig 1000 frt készpénz, illetve ennek kötelezvényeken biztosított 8% kamata. Ez volt a kezdet, az alapítóke. Elég csekély ahhoz, hogy két egyházi hivatalnok kepe-illetményét lehessen évi kamatjából fedezni. Még kevesebb az áldozatkészség csekélysege folytán, bár itt ismét nem lehet elhallgatni, hogy csekély volt az áldozatkészség közvetlen adományokban, de — ha később kényszerítve is! — inkább kielégítő volt munkatételekben, a mint azt lentebb elmondom. A közvetlen adományokban jelentkező áldozatkészség ugyanis már a következő évben lankadt és évről-évre szembetűnő módon csappan, úgy hogy míg az első évben az egyházi közönségnek csak elenyészően csekély része nem adakozott (az adakozás önkéntes volt; az egyház-elhagyástól féltőkben nem merték kötelezővé tenni, sőt még az előre több évre

kötelezőleg önként megajánlt adományokat sem hajtották fel, a minnek következtében még a várhatóból is sok elmaradt), — a másik és következő években rohamosan apad az adakozók száma, 4—5 év alatt leszáll 10—12 adakozóra, az 1887. évben pedig végkép megszűnik, többen az egyház tagjai közül egy fillér értéket sem hozván a közjólét ez oltárára. Így tehát az adakozások — pedig, mint mutattam, folyton gyengülő erővel — tartottak mindössze 7 éven át. Ezekből bizony felszázad alatt sem lett volna kepeváltásra elegendő pénzalap. Hanem nagyobb méretű volt a közönség részéről a munkatétellel való haszonhajtás, a közvetett adakozás. A fentebb említett 11 h. földet az igazgató tanács azon feltétel alatt bocsátotta az alap használatába, ha azt az egyház tagjai minden évben maguk megmunkálják. Bizony, míg lehetett, míg a hatóságok figyelmét elkerülhette a csíny, e feltételt is kijátszották. Jegyzőkönyvben olvashatni, hogy volt év, a mikor a földet megmunkálásra *ötödén* kínálta a kezelő bizottság, de még így sem kellett senkinek. Micsoda hasznot adhat pedig egy birtok, ha annak csak ötödrész lesz terméséből a tulajdonosé!? Ilyen esetben aztán — akarva, nem akarva — szorgalmi úton munkálták meg a földeket. De a földek kiadásához mindegyre vissza akartak térni. Sok keserű harc: kérés, buzdítás, intés, magyaráztatás, fenyegetés emléke maradt azoknak lelkében, a kiknek érdeke és hivatalos kötelessége volt ébren lenni, hogy a munkások el ne szunyadjanak, kivált mikor arra a kijelentésre, hogy ellenszegülés esetén az igazgató tanácsot fogjuk értesíteni, — a mi egyértelmű a 10 h. föld elvesztésével — azzal izgatta fel a tömeget egy földbirtokos, nyugalmazott *igazságügyi bíró*, közgyűlésen: „Arra mi nem adunk semmit! Nekünk semmiféle

talos munkálkodásaim folyama alatt az egyetemhez csatoltak s annak mindennemű ügyei iránt érzett érdeklődés, a melyet kötelezettségeim ébresztettek fel bennem, nem fognak szertefoszlni akkor sem, midőn helyemet hivatali utódomnak engedem át, csakis egy nagybeesű állást fogok odahagyni akkor, melynek gyönyörűségét az idő sem eltörölni, sem szétrombolni nem fogja soha.

... Érzem, mélyen érzem saját gyarlóságomat arra, hogy egy ilyen tekintélyes akadémiai hallgatóság elére álljak. Életem és törekvéseim a közügyek gyarapítására irányultak, az ügyek általánosságban való tanulmányozásának parancsoló szükségessége által szorongatva, — a mely oly alkalmas arra, hogy homályba borítsa szemünk előtt a tudományok, a tanulás és amaz absztrakt igazság tisztább világát, mely szerény nyugaltsággal fénylik, számtalanszor cserben hagyatva a gyakorlati élet mindennapi tapasztalataitól.

Ha én nem emelkedhetem is fel ama magaslatokra, melyeket az önök fiatalabb és erőteljesebb szemei már föllismertek a jövő kódében, ne gondolják azt, hogy én talán lenézem eme célpontokat, avagy elmúlasztom érdemük szerint megbecsülni, azok dícsőségeit és lelkesítő hatását. De érzem, hogy kevéssé vagyok alkalmas arra, hogy oktassam önöket az ily egyesületekben; és hogy az önök jelenlegi életében, e nagy egyetemen, oly vezetőik és tanítóik vannak a kikkel engemet teljes lehetetlenség még csak össze is hasonlítani.

De az önök által nekem adományozott tiszttséget szorosabb vizsgálát alá véve, néhány szót szándékozom önökhöz intézni e napon az egyetemi élet egy és más kérdéseiről s előadni töreksem önök előtt azt, hogy minő világitásban állanak ezek én előttem és minő

szinben tűnnek fel ezek az oly vizsgálódó előtt, a ki értéküket nemzeti erőforrás gyanánt igyekszik tekinteni.

Az életnek semmi más körében nincsenek hathatósabb és nagyobb kiterjedésű eszmék, mint napjaink egyetemi életében. Szemeit ráfüggesztve tartja ez minden új királyságra, melyet épen meghódítottak vagy annektáltak. Nem ismer ez semmi visszaretentést a cél kivitelében, sem hanyagságot a törekvésekben. Vetélkedés és nemes verseny egészséges szelleme ösztönzi ezt. Ne gondolják talán, hogy én oly szándékkal jöttem önök közé, mintha céljaik fékentartásának szükségességéről óhajtának predikálni önöknek, vagy arról, hogy nemes eszményeiket szállítsák alá a mindennapi élet ügyes-bajos dolgaihoz. Mi inkább a cselekvés és közügyek emberei vagyunk, a kik — bizony-bizony — tanulhatnánk önöktől s mi örömet kölesön vennénk valamit önöktől abból az energiából, mely minduntalan előtérbe lép amaz eseményekben, a melyek között önök életüknek néhány évét töltik, oly éveket, melyek önök számára nem a legesekélyebb gyönyörűségeket fogják nyújtani s a melyeknek oly befolyásuk lesz az önök jövőre, mely nem áll alacsonyabb fokon semmi más befolyásnál.

A tárgy, melyről önök előtt ma szólni szólni akarok: *a nemzeti jellem*, valamint az egyetemek közremunkálása ennek a jellemnek képzése, fentartása, kifejlesztése és erősítése tekintetében.

Mi tehát nemzeti jellemünk megkülönböztető jellemvonása? Mi büszkéek vagyunk reá. Hálásak vagyunk annak szerzeményeiért. Érezzük amaz összekötő kapocs létezését, mely mindennemű viszálykodásnak közepette, a felebaráti szeretet kötelekeivel fűz össze bennünket, mely kötelekeket nem örömet látnánk szerterombolva

igazgató tanács nem parancsol! Mi azt tesszük, a mit akarunk" stb. Mégis épen azon év óta, a melyben e nagyhangú mondások hatása alatt egyszersmindenkorra ki akarták mondani a „nem dolgozunk“ elvét, minden ellenvetés, zúgolódás, talán még kedvetlenség nélkül is csendes szívvvel munkálkodnak, tulajdon kenyereket evén (na egy-egy kis zsidópálinkát frissítőül megszavaznak maguknak), — ma már annyival inkább, mert a tulajdonképeni célhoz elértek. Közben e pontig hatalmas lökést adott az alap fejlődésének az 1890. év, melyben a lelkeszi állás üresedésben lévén, az egész évi jövedelem 1600 frtban, illetve a beszolgáltatásnak mintegy 400 frt díja levonásával 1200 frtban odaengedett. Belkörü intézkedéssel minden házasságra lépő párt vagyoni erejéhez mért adakozásra köteleztek 50 krtól 2 frtig. Majd az egyháznak többféle jövedelmeiből koronként több-kevesebb összeget oda esatoltak. Legjelentékenyebb volt aztán a természetes szaporodás, melylyel kamatai által az alaptőke önmagát növelte, hajtván évi 8%-ot. A mint egyszer a tőke a 10.000 frtot elérte, csak egy évi kamat 800 frttal növelte azt, következő évben már a tőkén kívül csak a kamatból 800 frt kamatozván . . . és így tovább.

Mint fentebb olvasható: ez az alap az 1880. év végén vettett alig több mint 350 frt pénzértéket képviselő terménnyel; a következő évben ehhez adatott 1000 frtnak évi 8%-os kamata. E kezdetből a vázolt módon az 1898. év végén ezen alap számadása zárult 14.293 frt 79 krral és közel 300 frt értékű tengerivel, mely az ide engedett 11 hold földön a gyülekezet munkája után termett. E munkában az igaerővel rendelkező gazdák végzik a szántást és a termény behordását; a gyalogszeresek az aratást, vagy kapálást és szedést.

Bátorkodom egy idevágó részletet idézni Lord Salisburynak abból a pohárköszöntőjéből, melyet ő a múlt év novemberében, a Mansion House-ban (londoni városháza) a Lord Kitchener s az angol és egyiptomi hadtestek tiszteletére adott disztribúciójával mondott.

„Nem sokat törődünk vele, még ha alkalmunk van is bepillantást nyerhetni a birodalom különböző részeiben végzett adminisztratív eljárás menetébe, s nem is kerülhetjük ki ama körülmény benyomásait, hogy eléggé jelentékeny az olyan felnevelt fiatal emberek száma, kik itthon, az országban semmi igazán kiváló tulajdonságot nem mutatnának fel, kivéve az olyat, a minőt egy angol gentlemantól meg szoktunk kívánni; s mégis ha ezek saját keresetforrásaikra szorúlnak és más fajhoz tartozó emberek kormányzása, ellenőrzése és vezérlete bizatik reájok: sohasem, vagy roppant ritkán végzik rosszul a számukra megszabott feladatot; nemkülönben ők fogják képezni ama kitűnő hadtestek anyagát, a melyek által birodalmunk kiterjesztetik és fentartatik.“

Nos, tudom, a mit gyakorta szoktak mondani, hogy mi a külföldiek gúnyolódását vonjuk magunkra ama büszkeség révén, a melyre hivatkoztam. De hát nincs-e igazunk, midőn ennek helyet engedünk lelkünkben? Kétségtelen dolog, hogy van oly büszkeség, mely nem egyéb önhizelgésnél, mely önhittséggé és korlátolt gondolkodás-móddá fajul, mely vakokká teszi az embereket az eredményes munkával szemben s ellenszenvet olt beléjük azoknak céljai iránt maguk körül s a mely nevelésessé teszi őket a mások szemében. Nem szándéksom ezzel azt mondani, hogy mi, mint nemzet, nem tévedünk néha-néha ennek a büszkeségnek a tévutaira. Amde van egy másik büszkeség, a mely csupán

De tudok olyan egyházat, melynek nem lévén felesleges földje, a földesúrtól vesz ki a gyülekezet együttesen kapálni, vagy aratni valót és a nyert részből teremt és gyűjt kepeváltó-alapot.

Egyházunkban a kepe értéke a két hivatalnok részére 750 + 250 forintban állapított meg. Ezen 1000 frtot 8%-al 12.500 frt tőke adja ki. Egyházunk tehát, tekintettel az évek óta tartó szűk termésekre, melyek következtében p. o. a lelkeszi jövedelme 1600 frtról az 1890. év óta lepadt 600 frtra, — még ezt is egyház-elhagyás félelmét támasztó hangok között adja a közönség — ama tőke birtokában már folyadódik a mult évben a kepeváltás engedélyezéséért, felajánlván közelebről az engedély megadása után számítandó 2 évi teljes kepeének beszolgáltatását az alap javára, továbbra pedig annak a 11 h. földnek szorgalmi úton értékesítését — mindaddig, míg a tőke 20.000 forintra emelkedik, hogy a reá nehezülő terhet kamatláb esése idejére is megbirja.

Az engedély megadatott. A 2 évi kepe be lesz szolgáltatva. Ezen felül az első alkalommal még 250 frtot ajánlottak meg és fizetnek be az év végére olyanok, kik eddig egy vagy más okból még semmit sem adtak.

Ezen egyháznak templomot is építenie kell. Ama teher mellett Isten a megmondhatója, mit csináltunk volna e szegény néppel, mely adakozásra is oly kevéssé hajlandó! Így ama nagy feladat elé a vezetők is nyugodtabb lélekkel nézünk, mert látjuk a közönségnél a testi tehertől megszabadulás után a lelki készséget.

Ilyen egyházfentartási alap a magyarországi ref. egyház egyetlen községében sem felesleges, a legtöbbször égetően szükséges. Megteremtéséhez az út-módot — azt hiszem — vagy a körülmények önként kínálják,

egy magasztos és célhoz segítő társulásnak erős érzetét sugallja, mely a felelősségnek mélyre ható érzését ápolja mibennünk, mely ösztönöz bennünket mind az ellen, a mi lealázó és becsstelen; mely hathatósan nyilvánul a haza iránti közszeretelben és tiszteletben, mely meg-ed bennünket arra, hogy túrjunk és áldozunk a haza javáért. Oly büszkeség ez, melyet higgadt bátorság inspirál, de szerény tisztelet érzés által mérsékeltek.

Hát nem tudjuk-e mi higgadtan megítélni fajunk vívmányait a múltban s nem törekszünk-e bebizonyítani ezeknek a vívmányoknak érdemes voltát a jelenben? nincs-e jogunk azt mondani, hogy nemzetünk bizonyos megkülönböztető tulajdonságokkal rendelkezik, a melyekre méltán büszkék lehetünk és a melynél a mi büszkeségünk jóravezérlő, nem pedig észnélküli dolog?

Nem fejlődünk-e mi nagyra a jelentéktelenség korszakából, megfontolt bátorság és észszerű előhaladás szelleme folytán?

Nem voltunk-e mi készek elrejtetni viszállyainkat és szorosabbra fűződni a közös veszedelem pillanataiban; midőn körülményeink kedvezőtlenül alakultak: nem tanultunk-e meg alkalmazkodni az új körülményekhez, a kikerülhetetlent bátran s azzal a közérzülettel fogadni, a mely oly messzeható tényező arra, hogy csaknem minden tévedésből kiszabadítson?

Nem tudtuk-e mi, mint nemzet azt, hogy miként kell bizonyos eszményekhez ragaszkodni, magasztos célokat és szennyfolt nélküli életpályát csodálni és — mialatt állhatatosan követjük azt, a mi gyakorlatilag hasznos — ugyabban az időben sohasem bocsátani le az elvek zászlóját, vagy, mint nemzet, sohasem venni igénybe aljas eszközöket?

megjelölik, vagy ki lehet eszelni. Csak — ezt adja tanácsul a *Nézetek* böles tolmácsolója és ezt mondja a józan ész — a kínálkozó alkalmat nem szabad elszalasztani.

Harasztoson, 1899. aug. hó.

Nagy István.

TANÜGY.

Földrajz a népiskolában.

Előszó.

A derék Franklin-társulat az általa kiadott elemi iskolai tankönyvek közül, a többek között, a Vargyas-féle földrajzot is megküldötte a heves-nagykúnsági ev. ref. egyházmegyének, illetve egyházmegyei tanügyi bizottságnak, hogy annak elfogadásában, használatba vétésében munkás legyen. A művet bírálat végett *Farkas Imre* mezőtúri ev. ref. tanító s tanügyi bizottsági tag úrnak adtam ki, mint elnök, ki aztán bírálatát a Tisza-Szöllösön f. évi apr. hó 11-én tartott tanügyi bizottsági gyűlésen elő is terjesztette. A tanügyi bizottsági tagok egyhangú elismeréssel és helyesléssel fogadták a bírálatot, különösen az abban kifejtett irányelvekért és a Vargyas-féle földrajz használatba vételét az egyházmegyei közgyűlésen ajánlatba hozták. Az egyházmegyei közgyűlés f. évi május hó 2-ik napján Kisújszálláson a tárgyban következőleg határozott:

„Közgyűlésünk örömmel értesül *Farkas Imre* tanügyi bizottsági tagnak a földrajz-tanítást is vallás-erkölcsi elvekkkel tárgyazó értekezéséről, melyben mintegy felhívja tanítóink figyelmét arra, miként lehet és kell felekezeti tanítóinknak minden tantárgyat szent vallásunk

hitelveivel és keresztyén erkölcsi elvekkkel kapcsolatba hozni, s ennek a „Debreceni Protestáns Lap”-ban közzétételét a maga részéről is kívánatosnak tartja, oly felhívás kíséretében, hogy ezt a többi egyházmegyék s az egyházkerületi tanügyi bizottság tagjainak is figyelmébe ajánlja . . . A Vargyas-féle földrajznak V—VI. osztályra való részének használatba vételét egyházmegyénk népiskoláiban addig, míg egyházkerületünk kiadványai közt ilyen tankönyv meg nem jelenik, használatba vételre az egyházkerületi tanügyi bizottságnak ajánlja s ha ez megengedi, annak használatát el fogja rendelni.”

És itt átadhatnám a szót az igen tisztelt tanító úrnak, ámde lelkem ösztönöz, hogy legalább egy pár szót szóljak. Ha ilyen szellemű, gondolkozású és érzületű tanítókkal dicsekedhetnék egyházunk: kétségkívül azok kezéből vallást, egyházat szerető, templomot buzgón és örömmel látogató, komoly és jó erkölcsű nemzedék kerülne ki; mostani iskolarendszerünk azon hiánya, miszerint nem jut világos és határozott kifejezésre, — legalább nem úgy, mint szükséges volna, — hogy az iskola célja vallásos, jó erkölcsű és hazájukat szerető honpolgárokat nevelni, sőt úgy tűnik fel legtöbbször, mintha a cél a tudás volna és pedig magáért a tudásért, elenyésznek. Adjon Isten a mi egyházunknak ilyen tanítókat, mert a mindentudóság is értéktelen jó erkölcs nélkül. Látunk korszakokat az egyes nemzetek életében, a melyekben a tudás nem állott valami magas fokon, mégis dicső tetteket és nagy jellemeket születtek, mert volt erkölcs, volt hit; de olyan korszakot nem láttunk, hol a tudás a legmagasabb fokát érte is el, ha benne a vallásos és erkölcsi élet tönkre ment, hogy dicső kor lett volna. A tudomány, művészet és anyagi jólét csalárd

Nem mutattuk-e meg mindazokkal szemben, a kik nemzeti önzésünket híresztelnék, hogy uralmunkat össze tudjuk egyeztetni az alattvaló népfajok boldogulásával és hogy irántuk való bánásmódjainkban szem előtt tudjuk tartani a jogot, mint vezérlő csillagot az igazgatásunk alatt levő valamennyi tartományunkban?

Bárki, a ki csak tanulmányai tárgyává tette nemzetünk történelmét: nem fogja-e elismerni azt a messzire kiható előhaladást, a melynek következtében, már a mennyire a nemzet azt legjobb meggyőződése szerint keresztülvihette: zsarnokság, romlottság és igazságtalanság fokozatosan semmivé lettek?

Nem mutattuk-e meg, hogy készek voltunk „magunkra venni a fehér ember terhét” föld minden sarkán s nem jogunk és kötelességünk-e az, hogy büszkék legyünk azokra az eredményekre, melyeket honfitársaink minden országban és minden éghajlat alatt elérték, oly eredményekre, melyek nem a legcsekélyebb becsüek akkor, midőn azok magános, félelemmel járó s gyakran mellőzött és ismeretlen munkálkodásnak a következményei voltak?

Nem törekszünk-e mi, mint nemzet, elismerni felelősségeinket s az e fölötti meggyőződés nem bizonyult-e sikeresen, individuális életünk egész folyamata alatt, a lelkiismeret és kötelesség védbástyájának?

Nos tehát; uraim és hölgyeim, min alapszik ez a nemzeti jellem? Mi működött közre ennek képzésében s minek köszönhető ennek fenntartása?

Nemzeti jellemről akárhányszor úgy beszélnek, mintha az faji sajátságoknak megfelelő vérmérséklet tárgyát képezné, mintha öröklésnek vagy hagyománynak volna a tárgya, mely úgy jó hozzánk, hogy alig tudjuk:

mikor és hogyan jő; mely érvényesül bennünk saját magunknak bármiféle segítsége nélkül; mint olyas valamiről, a mihez úgy jutunk, a hogyan a gazdag ember örököse örökli a maga vagyonát, vagy a miként egy terepélyes családjával bíró leszármazó a születése fölötti büszkeségét a dolgok természetszerű folyamánának tekintti. Úgy vesszük ezt, mint egy esetlegességét s magunkat egy oly valaminek az örököseiként tekintjük, a mihez sem hozzá nem adhatunk, sem el nem vehetünk belőle semmit.

Bátorkodom kijelenti, hogy ez korántsem egészséges felfogás és biztos vagyok abban, hogy nem is veszedelem nélküli.

Hogy nem egészséges felfogás: arról nagyon csekély vizsgálódás után meggyőződhetünk. Mielőtt elfogadjuk azt: tegyünk fel a kérdést, hogy ezek a kis szigetek a fajoknak mily különféleségét foglalják magukban. Gondoljuk meg, hogyan változtak hagyományaink, mily nagyszámuak az eltérések vérmérsékletünk, életviszonyaink, eszméink érdekeinek között; mily éles a széttagoltság közöttünk a vallásos kérdések, meggyőződés, élettapasztalat és foglalatosságok tekintetében.

Vegyük tekintetbe, hogy mily temérdek változás munkálkodott közre s hagyományra és öröklésre nézve mily sok nehézségbe ütközött az, hogy azonosságukat mindeme változások folyamán keresztül a saját magukra újult erejükből fentarhassák.

Mi „minden idők örökösei” lehetünk, de örökségünk olyan örökség, melynek fejlesztéséhez minden nemzedék hozzájárult, mert az akaratnak és magasabb értelmi fejlettségnek közremunkálása folytán tartatik fenn és kell is, hogy fentartassék, a mely akarat és értelmi

esillogása esalódásba ringat sok lelkeket, úgy hogy az ezekkel bíró kort dicsőnek nevezik és elkábúlva, elvakúlva nem látják a gyalázatot, nem látják, hogy Isten nélkül annál r. enetesebb lesz egy nemzet bukása, minél magasabbra emelkedett abban, a mit helytelenül műveltségnek neveznek. Csak Istenben van, úgy az egyes embernek, mint bármely nemzetnek szép jövője, dicsősége, élete. Az iskolai tanítás központjának, vezérlő eszméjének az Istennek kell lenni és ezért részemről az egyházi vagy felekezeti iskolához ragaszkodom mind haláláig. De hadd szóljon már az igen tisztelt tanító úr.

Kisújszálláson, 1899. év augusztus 17-én.

Gulyás Lajos,

ev. ref. lelkész, e. m. tanügyi biz. elnök.

*

Mélyen Tisztelt Egyházm. Tanügyi Bizottság!

Népiskolánknak, a mely a tulajdonképeni nép között egyedül szolgálja a közműveltség terjesztését, véghetetlen nagy jelentősége van, mint népnevelő-intézetnek. Manapság a köznép általában olyan körülmények között él, hogy tűzhelyénél a családi nevelés jótékony hatásáról alig lehet szó. Odáig jutottunk, hogy az a szegény ember, a kinek a szándékát eddig boldog Isten bírta, kigunyolja a vallásosságot; nem bizik senkiben; nem ismer semmiféle tekintélyt; aljasságban keresi a nemes tettek indító okát; kikacagja a szerénységet; nevet a gonoszságon; életrevalóságot lát a szemtelenségben és így tovább. Nos, aztán ilyen útravalóval megy neki a köznép családjaiból kibocsátott ifjú nemzedék az élet útvesztőjének.

Hol vannak az erkölcsi példák? Hol az erényes jellem fejlesztésére szükséges képző-elemek? Hol van a napjainkban annyira elnyomott ideális felfogásnak csak egy picinyke forrása is?

fejlettség sokkalta nagyobb horderővel bírnak, mint az ennekelötte letűnt nemzedékekről visszasugárzó bármiféle pusztá befolyás.

De még nagyobb meggyőződéssel állítom, hogy az nem veszedelem nélküli elmélet. A nemzeti jellemet ez csupán egy esetleges körülménynek tulajdonítja, a mely alól nem szabadulhatunk. Megfoszt bennünket önbizalmi képességünktől és akadályoz minket a helyes felismerésben akkor, midőn a nemzeti jellem tulfeszítetté, rosz uton haladóvá vagy tulságba hajtottá válhatik. Ahoz a felfogáshoz vezet ez bennünket, hogy a kedélynek minden állapotát és minden vérmérsékletet úgy kell fogadnunk, mint olyas valamit, a minek vakon engedelmeskedni tartozunk; mintha csakis azért kellene büszkeségünk tárgyának tekintenünk azt, mert a miénk és méltóságunkon alólinak kellene tartanunk, ha lelkiismereti furdalást érzünk annak bárminő nyilvánulásakor. Nem óhajtom, hogy más nemzetek fölötti fensőbbségünkre fájjon a fogunk, avagy hogy bennök alkalmas tárgyat találjunk a saját magunk felmagasztalására. De ha kifelé tekintünk, nem akadhatunk-e ez érzésnek némi nyugtalanító mozzanataira, — oly időpontokra, midőn egy szellemi képességekkel legjobban megáldott, fényes nemzet vak ámitásnak esik áldozatául a fetisimádásnak egy neme révén, melylyel örökölt hagyományait imádják, mely oda viszi őket, hogy tulságba vigyék nemzeti sajátosságait s bálványképet alkossanak arról, a mielőtt meghajoljanak, mint egy, nemzetiségükből kifolyó ösztön előtt.

Mi tehát az az eredmény, a mit én ebből levezetni törekszem? Nem az-e, hogy a nemzeti jellem nem merő ösztön vagy hagyomány, — nem csupán egy uralkodó

A kárhuzatos anyagiasságban leledző közcsaládokban, a vallás-erkölcs bomladozásának nyomán, a kóros erkölcsi tünetek buja kinövéséi közepett ilyesmit hiába keresünk! Pedig, ha a felnőttekkel nem is tudunk boldogulni, a jövő nemzedékre nézve tenni kell valamit! Ott volna a népiskola, a köznép nevelő-intézete, csak-hogy a körülmények kényszerítő hatása alatt ez is hűséges szolgálójává lett a tulságba vitt tudományos irányzatnak és végkép feledni látszik, hogy az ő feladata az volna, hogy növendékeinek olyan *általános* értelmi, kedélyi és szépészeti nevelést adjon, a melyből a mindennapi élettapasztalat — majdan — könnyen kialakíthatassa az igazi vallásos érzületet és a józan hazaszeretetet, az önmagából következtető nyílt őszinteséget és a becsületes magyar erkölcsöt.

Ámde a népiskola mai szervezetében kizárólag a közvizsgának tanít. S ha az emlékezet-gyakorlással agyongyötört gyermekek a vizsgálaton hiba nélkül eldarálták a kiszabott tananyagot, akkor elég van téve mindennek! Ám, a mai rendszer mellett ez nem is lehet másképp! Hiszen a népiskola a gyermektömés szörnyű munkája mellett egyáltalában nem ér rá, hogy a keze ügyébe eső *neveléssel* is törődjék; de meg azt az eredményt, a mit esetleg az erkölcs nemesítésében, a vallásos érzület felébresztésében elért: úgy sem venné számon senki!

Szóval, a mai népiskola csak *tanít*, de nem *nevel*, mert ez utóbbira nem hagytak időt neki az intéző körök. Pedig a tanítás, a neveléshez való viszonyában, csak alárendelt fogalom! mert a nevelés magában foglalja a tanítást, de a tanítás csak része a nevelésnek. A nevelésnek az a célja, hogy az embert a maga rendeltetésére — a folytonos tökélyesbülésre — képessé tegye;

vérmérséklet — hanem egy szellemi és morális tényező, melynek helyes felhasználására nekünk gondot lehet, nem *kell* fordítanunk s a miéért mi — ki-ki a saját hatáskörében — egyénileg felelősséggel tartozunk? Kell lenni valami vezérlő, uralkodó és kormányzó csillagunknak, valami hatalmi erőnek, mely kedvező állapotba juthat és kifejlődhetik, ha a nemzeti jellemet nem azonosítjuk egy pusztá vak és elképzelhetetlen ösztönrel vagy hajlammal; ha hajlandók vagyunk önismeretünket és önuralmunkat fejleszteni; ha hajlandók vagyunk szemünk előtt egy, saját magunk képmását mutató tükröt tartani; és ha hajlandók vagyunk szert tenni, a miként, ha jövőnk egyenlő lesz a multunkkal, szert is *kell* tennünk, az összehasonlításnak, ön-megítélésnek és ön-megismerésnek higgadt és állandó uralmára. Erre az alapra kell építenünk, ha azt akarjuk, hogy az épület szilárdan és biztosan álljon.

Ajánlatosnak vélem, hogy ez az alap olynemű elvekre fektetessék, melyekre semmiféle tevékenység nem bírhat oly nagy befolyással, mint a minő az egyetemi élet hatására vonatkozólag helyesen el van ismerve. Az egyetemek valódi oltárok, melyeket a nemzet lassan munkálkodó bölcsesége és századok hosszú tapasztalatai állítottak fel, hogy legyenek azok a szellemi előhaladás vezérlő fáklyái s legyenek a mi legmagasztosabb szellemi törekvéseink központjai. Ilyen oltárok, mint ezek, különböző alakokat ölthetnek magukra. Mi jónak láttuk őket egyetemeknek elnevezni. Egyik egy, másik más keletkezési pontból fejlődött ki s különféle körülmények kényszerítő hatása szerint idomultak. Minden művelt nemzet állított fel ilyen oltárokat, áthidalva a tért az iskolai rendtartás és ama küzdőtér között, mely önök

a tanításnak pedig, hogy gépies ismereteket szolgáltatson a nevelés céljaira.

A legfőbb ideje volna az egész népiskolai tanrendszert gyökeresen átgyúrni. Addig azonban, míg ezt kiforogja az idő, az iskolai hatóságok a maguk körében kell, hogy kutassanak olyan módok után, a melyek révén a szakbeli tapasztalatokból leszűrődött nevelési elvek bevihetők a gyakorlatba; kell, hogy keressék meg azokat az eszközöket, a melyeknek alkalmazása mellett — az adott körülmények között is — tér nyitassék a népiskola *nevelő* eljárásának.

Ezen eszközök között nagy jelentőségük van a jó tankönyveknek; ép azért azok megválasztása nemcsak didaktiai, de általános paedagogiai szempontból is igen fontos.

A nevelés szempontjából tekintve a dolgot, el nem vitatható tény, hogy a vallástanítás a népiskola legmélyebbre ható tantárgya. A keresztyén vallásos érzület, az emberi érzelmek eme legmagasztosabbika, ebben birja ugyyszólván egyedüli alapját; de ez alap csak úgy birja meg a keresztyén szellemben épített erkölcsi nevelés épületét, ha a vallástanítás nevelő hatását a népiskola rendelkezésére álló paedagogiai módszerek segítségével, a többi tantárgyakkal szerves kapcsolatba hozva, használjuk ki. És itt következik a földrajz fontos szerepe. A földrajz, a mely természetes kapása a történeti és a természeti ismereteknek. Mint történeti tudomány, akként foglalkozik a földdel, mint az ember olyan lakóhelyével, a melyet a jó Isten bölcsesége bőven ellátott mindennel, a mi az embereknek — az ő fiainak — szükséges; mint történeti tudomány ismerteti meg az emberiség jelenét. Mint természeti tudomány pedig megismerteti a földet, mint természeti testet és foglal-

kozik a rajta észlelhető természeti jelenségekkel. Itt tanulja meg a növendék, hogy:

„A Te mindenható kezeid csinálmánya
És erőd tüköre a világ alkotmánya!”

Itt a szó szoros értelmében szemléltethető, hogy *a hol a tudás megszűnik, ott kezdődik a hit, — a hol az ember jósága véget ér, ott kezdődik az Istené!*

Szóval, az én szerény véleményem szerint, az erkölcsi nevelés szempontjából oly fontos koncentrációnak, vagyis a tantárgyak egymásra vonatkoztatásának természetes középpontja: a vallástanítás és a humániórát és a reáliákat összefoglaló földrajz.

Ezeknek előrebocsátása után pedig bátran kimondhatjuk, hogy a röviden vázolt nevelési szempontok szemüvegén nem lehet felfedezni egyetlen földrajzi kézikönyvet sem, a mely a mi igényeinket megközelítőleg is kielégítené. Igaz, hogy a nevelés képző-elemeit kikeresni, a hol kell alkalmazni, vonatkoztatni a tanító hivatása; de tekintve, hogy a tagadhatatlanul nagymennyiségű *értelmi* anyag betanítása mellett erre — sajnos! — igen kevés idő marad: bizony nagyon jó volna, ha az érintett szempontokat a kézikönyv is tekintetbe venné.

Addig azonban, míg a mi igényeinknek megfelelő földrajz megírására vállalkozó támad, a nt. elnök úr megfeszítő felszólítása folytán, röviden ismertetem a Vargyas Endre által elemi népiskolák számára írt Földrajzot.

Három darab könyv van a kezemben. Az I. rész a III. és IV. oszt., a II. rész az V., VI. osztály számára iratott; a harmadik aztán összefoglalása a két elsőnek s benne van a III., IV., V., VI. osztályok tananyaga. Vargyas könyvei a miniszteri tantervhez vannak

előtt fekszik a való élet tevékenységeiben, a folyamannak másik oldalán. Ez intézmények egy némelyike a középkori egyház árnyékában s a vallás szabályainak örökösége alatt fejlődött ki. Némelyek királyi és nemesi kegyuraságnak, mások, — mint p. o. a mieink is — kereskedelemmel foglalkozó férfiak bölcseségének és municipális patriotizmusnak köszönhetik fennállásukat. Az elmúlt idők folyamán akárhányszor ezek képezték kiválasztott otthonát azoknak, a kik az élet izgalmas tevékenységei elől rideg és elzárkózott magányosságban kerestek maguknak buvóhelyet. Máshol és más időpontokban, az előjogok és a nyugalmas élet kiváló menedékhelyeivé fejlődtek ki ezek s a kizárólagosság korlátaival vették körül magukat. De máshol az ő életbevágó fontosságuk éreztette befolyását az uralkodók gondolkozásmódjára és a nemzetek érzületére. Schol sem tanusítottak velök szemben kicsinylő magatartást s nem tekintették őket esekély jelentőségű dolgoknak, pedig régies külszínök mellett rosszul látszanak beilleszkedni a tényleges modern világ parancsoló szükségletei közé. Más országokban a leigázó despotizmus vaskeze ragadja meg ezeket s életerejüket bizonyos gépies egyformaság ölte ki belőlük. Rendkívüli nyereség reánk nézve, hogy nemzetünk a saját szükségleteinek a parancsszava folytán alkotta ezeket; hogy elfogadta őket nemzeti örökség gyanánt; hogy minden vihar megviselte őket, mely történelmünk folyamán lezajlott és hogy mindeme csirából és megpróbáltatásból úgy nőttek fel ezek, mint a termőföld produktumai s lettek a nemzeti szellem ápolóiya, melyekből a kizárólagosságnak minden nyoma eltűnt s a melyek minden lengedező szellő számára nyitva vannak. Nem nevezhetem-é én ezeket valódi méhkasoknak,

melyekből rajok áradtak szét nemzeti életünk minden zugába? Pillantsunk csak vissza néhány nemzedéken át s azt fogjuk találni, hogy az egyetemeket néhány életpályára képző helyeknek s egy pár tudos ember kizárólagos otthonának tekintették. Hogy miként gondolkodtak, vagy miket eselekedtek azokban, más gondolkodók és más írók megmagyarázták már a végből, hogy olvassák azt szerte a világon. De a skót egyetemknél, a kötelek köztük és a nemzeti élet közt korábban lett valódi és tényleges kötelekké, mint bármi másoknál. Ki ismerhetné meg a legutóbbi századbeli Skótszágot egyetemei nélkül? Hová lett volna Edinburgh a mélyreható szellemi életnek ama központja nélkül, mely erőteljességéből oly sokat egyesített az egyetemben s aztán szerény lakóhelyét, oly különbözött ama pompás körülményektől, a melyek közt napjainkban élünk, oly vonzóerővel ruházta fel, mely hallgatóságot zsufolt össze Európa minden nemzetének köréből?

Eme körülményeknek volt tulajdonítható aztán, hogy a skót egyetemek szelleme oly összekötő kapcsolóvá vált, az irántuk való érdeklődés oly széles kiterjedésűvé lett és hogy, miként a jellemvonás Terentiusnál „emberiek lévén, semmi emberi nem tűnt föl előttük idegennek.” Ez volt az, a mi kiterjesztette működési körünket, mely nem csupán a magabavonult student otthonává tette őket, hanem a kellő fölkészülés helyeivé is a való élet polgárai számára; és ez az, mely oly erős és hathatós tevékenységgel ruházta fel őket a nemzeti jellem fenntartása és kifejlesztése tekintetében.

Ifj. Zsoldos Benő.

(Vége köv.)

ugyan alkalmazva, de miután a mi tantervünk is az állam által kiadottra van alapítva, illetőleg az állami tanterv tekintetbe vételével készült: az anyag egyáltalán nem annyira elütő, hogy a Vargyas Földrajzát könnyű szerrel, minden nehézség nélkül, ne lehetne alkalmazni a mi iskoláinkban is. A mi tantervünk a III. osztályban, a földrajzi alapfogalmak átvétele után, megismerteti a megyét, aztán előírja az ország alakjának, főbb hegyeinek, folyóinak ismertetését, sőt a vármegyéket tárgyalva, a nevezetesebb városokat is megemlítteti. Az ezen körben mozgó földrajzi ismeretek egy hájszálig benn foglaltatnak a Vargyas földrajzának első (III., IV. oszt. számára írt) részében, mindössze azzal a különbséggel, hogy az ott IV. osztály számára jelzett anyag egyrészét nekünk a III-ban kell tanítani. A mi pedig az V., VI. osztályok anyagát illeti, hát abban a Vargyas földrajzának V., VI. számára írt része tökéletesen megfelel a mi tantervünk kívánalmainak. Szóval, a kezünk alatt levő földrajzi kézikönyvek a mi tanterveink szerint is teljesen használhatók. Általában az egész munka — paedagogiai szempontból — csak annyiban jöhet kifogás alá, hogy a rendszerező részét mindig előre bocsátja, pedig kétségtelen, hogy *egészben* sokkal könnyebben fogható fel az, a mit már *részleteiben* ismerünk. A földrajz rendszerező részét előbb tanítani, mint a konkrét viszonyokon szemléltethető, majd mindig nagyobb-nagyobb körre terjedő ismereteket, annyi, mintha előbb tanítnánk a nyelvtant, azután a nyelvet, — előbb a számtani szabályokat, azután a számolást. Ezt a hibát azonban a tanító akként reparálhatja, hogy egyszerűen utoljára hagyhatja a rendszerező részt. A földrajzi tanítás eredménye sokban függ a rendelkezésre álló eszközöktől! Vargyas — úgy látszik — igen jól tudja ezt, mert kézikönyvét csinos, tiszta térképekkel, a különböző földrajzi fogalmak szemléltetésére szolgáló ábrákkal s a fajjellegeket feltüntető képekkel látta el. E mellett határozott előnye ennek a földrajznak az értelmes, a gyermek által könnyen felfogható irály, a mi pl. a most használatban levő Kötai földrajzról épen nem állítható. Szemelőtt tartja Vargyas azt is, hogy a földrajz az emberiség jelenét, a történelem pedig annak multját ismerteti; azért minden alkalommal megemlékezik a történeti eseményekről, a mint ezt a mi tantervünk is megkivánja. Pontos és érthető magyarázatot ad a csillagászati és fizikai földrajzból; s ügyesen alkalmazott leíró módszerét mindenütt rajzokkal is támogatja. Az által, hogy könyvébe felvette a csillagászati és fizikai részt is, anyagi szempontból is hasznos dolgot cselekedett, mert feleslegessé tette más, külön kézikönyv megvételét. A Vargyas könyvei eléggé olcsók is, a mennyiben egy-egy rész ára 16 kr, az együttes pedig 30 kr. Még csak azt említem meg, hogy a szóban levő könyvek a Franklin-társulat tiszta, izléses nyomásában jelentek meg és aztán: tekintve, hogy a hasonló terjedelmű földrajzi kézikönyvek között — legalább a tantervünkben meghatározott anyag tekintetében — iskoláink számára megfelelőbbet ez idő szerint hiába keresünk: én a magam részéről a Vargyas által írt s 6322/90. sz. a. általánosan engedélyezett Földrajzot a nt. egyh. megyei tanügyi bizottságnak elfogadásra ajánlom. Együttal pedig arra kérem a nt. és tek. bizottságot, kegyeskedjék oda-hatni, hogy a főtiszt. és tek. egyházkerületi tan. biz. által kihirdetendő földrajz-pályázatnál a fentebb általánosságban vázolt nevelési és vallás-erkölcsi szempontok kellő figyelemre méltattassanak.

Mezőtúr, 1899 ápr. 4.

Farkas Imre,
egyh. m. tanügyi biz. tag.

KÖNYVISMERTETÉS.

Psychologiai tankönyv nevelők számára.

III.

Az első rész ezeket a fejezeteket tartalmazza: Lélektan és neveléstan, A lélektan célja és módszere, A test és a lélek kapcsolata, A lélek functioi: ismeret, érzés és akarás. Lelki fejlődés.

Legelőbb is döntenem kell a pusztán empirizmus és a tudományos felfogás vitájában. Az eredmény ez: 1. Az empirizmus megfigyelései szűk körre szorítkoznak s még itt is rendszerint pontatlanok és összefüggéstelenek; a tudományos fölfogás mindig egész nagy tömegére támaszkodik a tényeknek, pontos megfigyeléseit kísérletek teszik még megbízhatóbbakká. 2. Előbbi oly tételeket állít föl, a melyek, szigorúan véve, sohasem egyetemes érvényűek, s céljuk is korlátolt; utóbbi széles mezőre terjedő, általánosan érvényes eredményeket tartalmaz, a melyek alapelvek vagy törvények neve alatt ismeretesek. 3. Ezekből folyik, hogy az empirikus ismeret alapján nyugvó következtetések bizonytalanok, míg a tudományosan megállapított alapelvekből helyes úton nyert következtetések mindig tökéletesen megbízhatók.

Érthető tehát, ha a nevelésnél — mely föladatainak komplikált volta miatt méltán tekinthető *művészetnek* — lehetőleg tudományos alapvetésre törekszünk.

Schematikusan egy háromszöggel ábrázolhatjuk a nevelés munkáját. Az alap két különös, noha összekötött pont (A és B), a lélek és a test, s a cél a kettőnek teljes rythmikus összhangba hozatala, úgy szólva összefelé vezetése s egyesítése egy pontban (C), mint a nevelés ideális eredményében. Az egyik oldalt tehát a psychologia (a logikával, aesthetikával és ethikával, mint járulékaival), a másikat a physiologia (az egészségtannal) adja meg.

Nyilván kitűnik itt a lélektan jelentősége a nevelés-tudományban, kivált úgy tekintve a lélektan, a mint az mai nap már egyedül tárgyalható komolyan: élettani alapokon.

Célszerű külön megismerkednünk a psychológiával: adataival és módszereivel, mielőtt magunkkal a tisztán nevelési kérdésekkel foglalkoznánk. Világosan előttünk kell állani amaz az egészen *sui generis*, mással össze nem hasonlítható viselkedésű adat-tömeg természetének, mely a lélek tanulmányozása esetén szemünk elé kerül. Kész tények ezek sohasem lesznek, csupán folyamatok mindig. A philosophusok *én-jének* nyoma sincs, a helyét ilyenek foglalják el: gondolkodom, érzek, cselekszem stb. A módszernek a tárgyhoz kell simulnia: processusokat kell megfigyelnünk. Magunkon, másokon, s céljainkra tekintetből főként a gyermekeken. Az már csak a vizsgálat teljességéhez tartozik, hogy a mikor s a mennyire egyáltalán lehet, kísérletekhez folyamodjunk.

A test és a lélek kapcsolata hívja föl elsőben érdeklődésünket. A testé, melyet érzékelhetünk, s a léleké, a mi voltaképen egy csomó tünemény, közös gyűjtőnév alatt. Közvetítő gyanánt az idegrendszer tűnik föl. Egy vázlatos rajz itt is nagyban könnyítheti az áttekintést. Érzékelő szerv és végrehajtó izom jelenik meg előttünk, ezeket látjuk, s azt is látjuk, hogy működésükben bizonyos összhang van; az ismeretlen, a keresett mennyiség az a belül végbemenő folyamat lesz, mely a kettőt egybefűzi. Idegfolyamatnak nevezzük ezt, s megállapíthatjuk, hogy a szervtől indulva, némelykor az agyba, máskor a gerincvelőbe vezet, s aztán onnan jut tovább az izomhoz. Nehezebb tájékozódunk magának az agyvelőnek

a szerepéről, holott ennek a fontossága szemellátható. A legzsengőbb gyermekkortól folytatott vizsgálódás azonban sok világot vet erre is. Sikerül bizonyos törvényeket találni az agy mennyiségi és minőségi gyarapodására s aztán a kettő közötti viszonyra. Fény vetődik arra is, hogy a szerv és az izom munkája minő hatást gyakorol reá és viszont.

Rájövünk, hogy van bizonyos alsó és felső határ az agy munkabírását és egészséges kihasználását illetőleg. Alsó határ, a melynél kevesebb igénybevétel mellett elcsenevészedik, s felső, a melynél erősebb használat már végzetes károkat okoz. Kiváltképen lényeges a céljainkra nézve, hogy e határokat tisztára fölismerjük és megállapítsuk.

Nem épen könnyű feladat ez, ámbár Dessoir, Kräpelin, Ebbinghaus s mások kísérletei mutatják, hogy nem is megoldhatatlan. Ily általános természetű munka keretén belül azonban az eljárás és az eredmények vázolásánál tovább nem mehetünk, s inkább arra törekszünk, hogy magukat a nyilvánvaló tünetenyeket elemezzük és tanulmányozzuk.

Három csoportba lehet osztani a lélek működéseit: 1. ismeret, 2. érzés, 3. akarás. Külön, izoláltan ugyan rendszerint egyik sem jelenik meg ezek közül, általában kísérlek egymást, de viszont egy közülök annyira előtérbe tolulhat, hogy a többiek szinte észrevehetetlenek maradnak mellette. Mintegy az alaphangot képezi amaz egy, melyhez a másik kettő melléköngék módjára járul.

Törvényt is háromfélére szokás megkülönböztetni a lelki élet terén. Ezek a) legáltalánosabb törvények. Ilyen pl. az, hogy az agyvelő egészséges állapota, első föltétele a normalis és egészséges szellemi működésnek; vagy az, hogy a tiszta megértésnek, eleven érzésnek, energikus akarásnak legfontosabb alapföltétele a figyelem jelenléte. b) Oly törvények, melyek a szellemi működés három csoportja közül csak egyre vonatkoznak. Pl. ilyen az értelem csoportjában az, mely a képzetek föllevenítéséről szól, az érzelemnél az élvezet és a fájdalom közli összefüggést kifejező, az akarat körében pl. az, hogy közelébb fekvő kielégítés erősebb vágyat ébreszt, mint távolabb fekvő stb. c) Végül olyan szűkkörű törvények, a melyek csupán egyetlen folyamatra tartoznak, minő pl. az, mely a megfigyelés föltételeit megállapítja.

Az itt jelzett működések, a szintén megjelölt törvények szerint való lefolyásukkal adják ügyszólván az emberi lelket. A nevelő ezekből képet alkothat magának a nevelés mibenlétéről vagy mivoltáról. Ezeknek az áttanulása megmutatja neki, hogy az emberi lélek nem edény, a melybe azt tölthet, a mit akar, s még csak nem is viasz, a mit gyurhat és alakíthat. Mindkét fölfogás divatos volt valamikor, s mechanikai fölfogás címen ismeretes, tanulmányainkból kitűnik, hogy helyesen fölfogni és értelmezni a lelket csupán *biologialilag* lehet; kitűnik, hogy a szellemek közt való kölcsönhatás mindenkor organikus folyamat, s a nevelés feladata az, hogy bizonyos alkalmas hatások közlésével céljainak megfelelő visszahatásokat idézzen elő. Önként tárul föl előtte ezekből a modern nevelési alapelv: *a növendék önmunkássága.*

Dr. Pallagi Gyula.

(Folyt. köv.)

IRODALOM.

Református Kis Káté cím alatt az „*okor-sziget-vidéki ref. egyh. Értekezlet*“ nyilvános pályázat útján oly *vallástani kézikönyvet* készítettett, melyből *szórványokban* idegen hitfelekezetek közé ékelt *hitroko-*

naink gyermekei *tanító nélkül, önszorgalmuk útján* sajátíthassék el sz. vallásunk legfőbb igazságait, a legszükségesebb *imákat*, sőt abból a *konfirmációra is kellően előkészülhessenek*. A jutalmazott művet a bíráló bizottságon kívül főt. *Szász Károly püspök* és *Filó Lajos* urak is a kitűzött célnak megfelelőnek találván, az kiadatott s több 100 példányban ment forgalomba.

A gömöri lelk. értekezlet (Sárospataki Lapok 3101.) tagjainak: „*a szórványok használatára melegen ajánlja.*“ Az egyházi sajtó is kedvezően fogadván, minél szélesebb körű elterjedése kívánatos.

A 75 lapra (6 évfolyam) terjedő mű ára *kötve csak 14 kr.* s kapható *Farkas Emil* ref. lelkésznel *Nagy-Peterd* (Baranyam., p. h.), ki egyes példányokat 17 kr. beküldésc. ellen, valamint 50 példánytól többet *légmentve* küld. kevesebb példányért a megfelelő *portó* az árral együtt beküldendő. Megrendelhető könyvárosi uton is *Kökainál* Budapesten.

A hézagot pótló művecskére felhívjuk olvasóink figyelmét.

Hajdumegye földrajza. Magyarország rövid ismeretével kapcsolatban. A népiskolák III. osztálya számára. Irta *Csurka István*. Ára 20 kr. Kapható Debrecenben Hoffmann és Kronovitz könyvnyomdájában Piac-utca és a szerzőnél Pacsirta-utca 49. sz.

A technikailag csinosan s az iskolai követelményeknek megfelelőleg kiállított könyvecske, melyhez csatolva van Hajdumegye tiszta kivitelű térképe, 32 16-odretű lapon a következő címek alatt tárgyalja a népiskola III. osztályának földrajzi tananyagát, u. m: **I. Földrajzi előfogalmak:** 1. Világtájak. 2. Tanterem, ház, utca, tér, helység. 3. A tanterem alaprajza. 4. Az iskolaépület és telek rajza. 5. A helység alaprajza. 6. Szülőhely, lakóhely. 7. Az utak nevei. 8. Szárazföld. 9. Vizek. 10. Láthatár, helység-határ. **II. Helység:** 11. Debrecen története. 12. A helység általános leírása. 13. A helység igazgatása. **III. Járás:** 14. A járás fogalma: a) nádudvari járás; b) balmazújvárosi járás. 15. Rendezett tanácsu város; — szab. kir. város. (E két utóbbi a túlságos eldarabolás kikerülése végett soroztatott ide). **IV. Megye:** 16. A megye és határa. 17. A megye története. 18. Hajdu megye általános leírása. **V. Magyarország:** 19. Vidék, ország, haza. 20. Magyarország rövid leírása.

A szerző szerencsés kézzel szemelte ki a tantervek által általánosságban kijelölt anyagból azt, a mi a tanítás ezen fokán, 8–9 éves gyermekekkel sikeresen feldolgozható. A földrajzi alapfogalmak tárgyalásában logikus rendet követ, előadási módja pedig minden rövidsége mellett is — a mi az ilyen iskolai könyvnél lényeges kellék — egyszerű, világos és szabatos. „Tájékoztató megjegyzések“ címen a művecskéhez helyes módszertani útmutatásokat csatolt a szerző. Ajánljuk az illető iskolák figyelmébe.

Beküldettek: 1 *Imádság szabadságharcunk debreceni csatájának ötvenéves emlékünnepejére.* Irta s 1899. aug. 2. elmondta *Dicsőfi József* lelkipásztor, kiadta a debreceni ev. ref. egyház. Átolvasva is igazolja e találó bibliai idézetekben s párhuzamokban gazdag szép ima azt a hatást, melyet elmondásakor nagyszámú hallgatóira tett. — 2. *Szemerjai Szász Domokos erdélyi ev. ref. püspök emlékezete.* Elmondva a görgényi ref. egyházmegye közgyűlése alkalmával tartott gyászünnepején Szász-Régenben 1899. június 30-án. *Ima Tavasz József* esperestől; *Emlékbeszéd Lénárt József* magyarói lelkésztől. Kiadja az egyház-

megye. Méltó emlék a nagy férfiúhoz. — 3. *Élő kövek.*
I. Szülék és gyermekek. Egyházi beszéd iskolai év végére. Írtá és elmondta 1899. jun. 18-án *Vadas Gyula* csermői lelkész-tanító. Ára 40 fillér. „A mi fiaink legyenek olyanok, mint a plánták” stb. (Zsolt. 144, 12.) jól választott alapigék felett beszél a szülőkhöz és gyermekekhez, meleg hangon, egyszerű követlenséggel. — 4. **Értesítés a tiszántúli ev. reform. egyházkerület tankönyvkiadványairól, az 1899—1900-ik iskolai évre.** Közzéteszi az egyházkerületi népiskolai tanügyi bizottság *végrehajtó* bizottsága. A 8 oldalra terjedő, esinosan kiállított füzetke szerint 30-ra megy immár az egyházkerület tankönyvkiadványainak száma. Ez értesítés — tudomásunk szerint — minden egyháznak megküldetett, bővebb ismertetése tehát felesleges, a helyett a kiadványok terjesztését az illetékes körök figyelmébe ajánljuk.

A D A T O K

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez.

71. A nagyszalontai ev. ref. egyházmegyébe kebelezett *tárkányi ev. reform. egyház története.*

(Vége.)

Tanítói voltak: Szoboszlai János 1770, Csákányi János, Böszörményi Ferenc 1749, Nagy Ferenc 1763, Dani János 1770, Somogyi János 1771, kötegyáni pap lett; Böszörményi és Szolnoki 1776, Nagy Sándor, Balog József 1780, Mérei József 1792, Mészely József, Szücs József, Püspöki István, Kenyeres Péter 1795, Karakas Péter 1807, Mészáros István 1810, Hamza István 1818, Szathmári Ferenc 1824, Juhász István 1825, Kóti Gábor 1827, Kerekjártó Mihály, Dávid Miklós, Begedi Péter, Kántor László, Szabó Lajos, Török Áron, Németh Gábor, Kapéri Károly, Váczy Károly; nevezett tanító urak egy iskola teremben, fiukat és leányokat vegyesen tanítottak. 1889-ben új iskola építettett, s külön tanítóság szerveztetvén, a leány növendékek külön választattak a fiuktól és két tanító által vezetettnek: mely időtől fogva fitanítók voltak: Fülöp Sándor, kismarjai Tóth Lajos, Gaál Dienes, Dobrossy Lajos. Leánytanítók: Bodnár Károly, Kecskeméthy Zsigmond, Tóth Lajos, Sáfrán Ferenc, Boros Lajos.

* * *

Régi templomunk, melyben 1843 előtt, több mint két hosszú századon át imádták őseink a mindenhatót s hirdették ihletett papjaink zengzetes magyar nyelvünkön a tisztított vallás magasztos és szent igéit, szilárd anyagból, óriás kövekből szép góth stýlben volt építve! Belső része a falaknak szent képekkel. Szűz Mária, karján a kisdéd Jézussal, s a 12 apostolok etc. festett képeivel volt díszítve. De e képeket az azok iránt kevés érzékkel bíró puritán kálvinista nép csakhamar eltüntette onnan! Újnyi vastagságú homokos mészzsel bevonván azokat, Ezen templomot 1786-ban kibővítették, megújították, kívül-belől esinosan kimeszelték, keskeny és homályos ablakait megnagyobbítva világosabbakkal válták fel, a buzgó és vallásosságokról messze vidéken ismeretes egyháztalagok. Az első lelkész Körösi András uram által 1622. állított rozoga szószék is áldozatul esett emez újításnak, hogy helyet adjon az új katedrának, melyre Dézsi Ferenc uram ön kasszájából, nagy lelki gyönyörrel hozza meg az áldozatot. 1795-ben pedig a régi tornyot is lebontják, s emelik helyébe a mostani bádogos lapos tornyot, hogy messze tündöklő fényével, s ragyogó csillagával ormán, tetején figyelmet költson,

s magára vonja az utazók érdeklődését, a tiszta magyar ajku, reform. hitű, s akkor 517 lelket számláló maroknyi nép, az oláhság nagy oceánjában! Fél század mulva a megbővített, s kijavított templom, megint nem képes befogadni kebelébe a szép számra fölszaporodott egyháztalagokat. Kimondják felette a pereátot, lebontják a fundamentomig! Óriás nagy köveit, az új és jóval nagyobb templom alapfalazata anyagjául felhasználni határozzák el.

1841 május hava 25-én tétetik le az új templom alapköve, nagy és lélekemelő ünnepélyességek között. Két éven át hangya szorgalommal hordják a buzgó egyháztalagok saját erejökön, minden díjazás nélkül össze a még szükséges anyagokat, segédkeznek gyalog nap-számaikkal — egymással versenyezve — a fallakrakásával a mestereknek, s így 1843-ik év április 24-én teljesen elkészül, s átadatik a közhasználatnak az új templom. Ezen eléggé díszes és tágas templomunk, keletről nyugotra nyúlik, hossza 12 öl, szélessége 6 öl, magassága 5 öl. Keleti oldalán emelkedik bádoggal fedett említett lapos tornyunk, két haranggal, melyek közzül a nagyobb 6 métermázsás 1520-ból való, melyen e körírás olvasható: „Krisztus rex veri in pace, deus homö factus est. Jézus nazarénus r. l. 1520.” Sok viszontagságon ment keresztül. A belényesi r. kath. lelkész több ízben akarta erőszakkal is elvenni; de a lakosok éberségén terve meghiúsult. Az 1857-ik évi nagy tűz alkalmával, mely majdnem az egész községet elhamvasztotta, a templom is elégett és a harang elolvadt. Ujra öntette es. Benedek Mihály buzgó egyháztalag, a kisebbiket pedig v. Antal István. Régiségeink közzül figyelmet érdemel, egy az urasztalánál ma is használt aranyos talpas pohár egymásba foglalt h. p. betűkkel, 1575. felirattal. A lelkészlak 1809, fiúiskola 1822, leányiskola 1889-ben épültek. Az ev. ref. vallású lakosok száma jelenben 1225. Buzgó, vallásos és hangya szorgalmu nép lakja e esinos és tiszta községet. Mint kis oázis tün fel az oláhság nagy sivataga közt. Vagyonilag is legjobban állanak e szegény vidéken; habár ez idő szerint a filloxera szőlőjüktől, e legtöbb jövedelmet nyújtó forrásuktól meg is fosztá. Fiólaja *Nyégerfalva* 212 ev. ref. s ugyanannyi oláh lakossal. Előkönyörgő tanítója Kondor Imre. Anyakönyveit 1787-től a két egyháznak, mind e mai napig együttesen vezeti a tárkányi lelkész.

Györy József.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **A lelkészképesítő vizsgálatok tiszántúli egyházkerületünkben** f. hó 22. és 23. napjain fognak megtartatni. Jelentkezés a püspöki irodában f. hó 21-én.

— **Gyülekezeteink köréből.** Szép és megható ünnepély folyt le mult hó 28-án *Széplakon* (érmelléki egyh. megye). Ekkor tartotta ugyanis 40 éves jubileumát *Takács József*, Széplak község közszeretettben álló lelképásztora. A jubiláns lelkész ez alkalomból fényes kitüntetés is érte, a mennyiben ő Felsőke kegye, hű szolgálatainak elismerésül, arany éremmel tüntette ki. A községháza dísztermében Nyisztor Alajos főszolgabíró tűzte fel szép beszéd kíséretében a meghatott lelkész mellére az arany érmét. Este a Zöldfa vendéglőben fényes bankettet rendeztek tisztelői, melyet táncmulatság követett.

— **Az alsószabolcs-hajduvidéki ev. ref. egyházmegye** aug. 30. tartotta meg nyári közgyűlését *Zsigmond Sándor* esperes és *Lengyel Imre* egyh. megyei gondnok

elnöklete alatt. A gyűlés Debrecenben a megyeházánál d. e. 9 órakor nyitott meg Zsigmond Sándor esperes szép imájával, mely után az újonnan választott egyházmegyei világi tanácsbíró, gróf *Degerfeld Pál* tette le a hivatalos esküt. *Eröss Lajos* p. ladányi lelkész a debreceni főiskola dogmatikai tanszékére történt megválasztása alkalmából beadta lelkészi állásáról lemondását. Egyszersmind lemond egyházmegyei tanácsbírói állásáról is. Tudomásul vették s hivatalos működéséért jegyzőkönyvi köszönetet szavaztak. Az esperesi jelentés tudomásul szolgált. Ábrányba és Nagyfaluba nem kerül okleveles tanító. A közgyűlésen nagy vita folyt a felett, hogy kiengedjék-e a kezökből ezt a két iskolát, átadják-e az államnak? Végre is azt határozták, hogy újabb hirdetések eszközölnek a tanítói állásokra, s csak ha jelentkező most sem akad, teszik meg a lépéseket az államosítás érdekében. *Padrah Sándor* tanácsbíró, az államosítás ellensége, a határozat ellen felebbezést jelentett be. A püspökladányi újabb, 8-ik tanítói állás szervezéséről szóló jelentés tudomásul vétetik, a fizetéslevél pedig kijavítás végett visszaküldetik. Csege azt kéri, hogy az ohati puszta egyháziilag csatolják Debrecenhez, mert az ohatiak Csegén csak jogokat gyakoroltak, de kötelességeket nem hordoztak, meg aztán oly előnyös a vasúti közlekedés Ohat és Debrecen között, hogy a Debrecenhez csatolás természetes is. A közgyűlés kimondja Ohatnak egyháziilag Debrecenhez való visszacsatolását. A tanügyi bizottság előterjesztést tesz az iránt, hogy az egyházmegye 6 körre osztassék fel, melyek mindenike külön iskolavizsgálókkal láttassék el. A közgyűlés az indítványt elfogadja. A számadások vizsgálatairól szóló jelentések tudomásul vétele után a közgyűlés Zsigmond Sándor esperes, Lengyel Imre elnökök elterjesztésével d. u. 2 órakor véget ért. Gyűlés után Lengyel Imre egyházmegyei gondnok fényes ebédet adott az „Angol királynő”-ben, melyen sok szép s lelkes toaszt hangzott el.

— **Az „Eötvös-alap” jótéteményeiről.** Kiosztás alá kerül a jelen évben: 1. A nagyméltóságú dr. Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi magy. kir. miniszter ur által egyesületünk számára kiutalványozott 1899-ik évi államsegély 1500 frt. 2. Az 1898-ik évi egyesületi tiszta jövedelemnek az alapszabályok értelmében ösztöndíjakra és segélyösszegekre fordítható része 1000 frt. 3. Az 1898-ik évi egyesületi tiszta jövedelemnek betegek segélyezésére fordítható része 200 frt. 4. A „Tanítók Háza” alapjának a közgyűlés határozata értelmében a jelen évben ösztöndíjakra fordítható részéből 700 frt. 5. A „Majthényi-féle alap” jövedelme 200 frt. 6. A „báró Hirsch Mór-féle alapítvány” kamatai 150 frt. 7. A „Rökk Szilárd és Pál-féle alapítványok” kamatja 100 frt. 8. A „Lederer Ábrahám-féle alapítvány” kamatja 50 frt. 9. Az „Örley János-féle alapítvány” kamatja 50 frt. 10. A „Zirzen Janka-féle alapítvány” kamatja 50 frt. 11. A „Gyertyánffy István-féle alapítvány” kamatja 50 frt. 12. A „Jordán Ferenc-féle alapítvány” kamatja 50 frt. 13. A „Péterfy Sándor-féle alapítvány” kamatja 50 frt. Összesen 4150 frt. Kiosztott tagsági díjak fedezésére eddigelé a jelen évben az „Eötvös-alap” gyűjtő és kezelő orsz. bizottság határozata értelmében a „Békey Imre-féle alapítvány” jövedelméből 20 frt és a Péterfy Sándor nevét viselő alapítvány kamatjából 20 frt. Beérkezett a f. évi február 2-án kihirdetett pályázatra a jelen évi július közepéig 128 folyamodvány. A jelen évben 75 tanuló ösztöndíjat, 49 egyesületi tag segélyt kért az „Eötvös-alap”-ból. A Gyertyánffy István-féle alapítvány kamataiért az Emke utján 4 kar-társunk folyamodik. A jelen évi aug. 19-én 45 tanulóknak ösztöndíjat és 35

tanítói családnak segélyt juttatott „Eötvös-alapunk” s így az idén összesen 80 tanítói család gondjait enyhítette. Vallást tekintve van a 45 ösztöndíjas között 17 r. k., 15 ev. ref., 9 ág. ev., 1 gör. kath., 1 unit. és 2 izr. A 35 segélyezett között van 12 r. k., 10 ev. ref., 8 ág. ev., 1 unit., 4 izr. vallásu. Az „Eötvös-alapnak” felajánlott szabadasztalok jótéteményében a múlt tanévben 106 vidéki tanító fia részesült itt Budapestén. Vallást tekintve volt e 106 fő- és szakiskolai tanuló között: 58 róm. kath., 27 ág. ev., 10 ev. ref., 9 izr., 1 unitárius és 1 görög katolikus. 24 éves fennállása óta az „Eötvös-alap” 369 esetben nyújtott már segélyt, 550 esetben pedig ösztöndíjat és 359 tanuló számára szerezte meg itt Budapestén az ingyen déli étkezés jótéteményét s így mindössze 1278 tanító családot részesített már áldásában. Az általa eddigelé nyújtott jótéteménynek értéke pénzben kifejezve jól meghaladja e nyolcvanhétezer forintot. Alapunk tőkésített vagyona az idő szeerint még csak 89.319 frt 44 kr. Ideje volna már, hogy a magyarországi néptanítóság tagjai mind meghozzák az egy frtnyi évi tagsági díj beszolgáltatása által a szent szeretet ezen oltárához a kartársi közérzület áldozatát. Budapest, 1899. augusztus 19-én. *Péterfy Sándor*, elnök. *Kapv Rezső*, másodtitkár.

— **Sajtóhiba.** Lapunk 35. számának hirdetési rovatában a tiszainokai kántortanítóságra vonatkozó pályázati hirdetésbe tévedés esüszött be, a melyet sietünk helyreigazítani. A pályázat ugyanis nem I—IV., hanem I—VI. osztályra szól.

— **Halálozás.** *Thuri Károly* zánkai ev. ref. lelkész, volt 1848—49-iki honvéd-hadnagy, mult hó 26-án, élete 72-ik, lelkipásztorágának 49-ik évében, agyszélhűdés következtében elhunyt. A megboldogultnak földi maradványait aug. 28-án d. u. 2 órakor a zánkai ev. ref. temetőben helyezték örök nyugalomra. Áldás emlékére, béke hamvaira!

TARTALOM-JEGYZEK: Egyházfentartási alapok. Nagy István. — Tárca: Egyetemi képzés és nemzeti jellem. Ifj. Zsoldos Benő. — Tanügy: Földrajz a népiskolában. Farkas Imre. — Könyvismertetés: Psychologiai tankönyv nevelők számára. Dr. Pallagi Gyula. — Irodalom: Adatok a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez: 71. A tárkanlyi ev. ref. egyház története. Györy József. — Különfélék.

Felelős szerkesztő: **SASS BÉLA.**
Szerkesztő-társ: **Eröss Lajos.**

Pályázat

a máramaros-ugocsi ev. ref. egyházmegyében levő *nagy-tarnai* egyház *lelkészi állomására*, melynek évi javadalmazása földjövedelemben, naturalékban, készpénzben: 393 frt. Tisztességes lakás kerttel és megfelelő melléképületekkel. A 600 frtos kiegészítés pedig még ez évben remélhető.

Az állami iskolában teljesítendő vallás-oktatásért 60 frt díjazásban részesül.

A megválasztott állását a megválasztás után azonnal köteles elfoglalni.

A minősítvénynyel és szolgálati bizonyítványnyal fölszerelt pályázati kérvények nt. Csernak István esperes úrhoz Tamásváraljára, u. p. Komlós-Sellő (Ugocsam.) *szept. 20-ig* küldendők be.

Debrecen, 1899 aug. 26.

Kiss Aron, püspök.

Pályázat segédlelkésszi állásra.

A hajdu-bössörményi ev. ref. egyház pályázatot hirdet egy segédlelkésszi állásra.

Fizetés 1200 korona, évnegyedes részletekben előre fizetve az egyház pénztárából.

Kötelessége: minden második héten az isteni tisztelet végzése, az elemi-, ipar- és ismétlőiskolákban a confirmatio tanítása.

Pályázati határidő 1899 szept. 16-ik napja, mely időig felszerelt kérvények az egyház elnökségéhez adandók be.

Állás 1899 október hó 1-én elfoglalandó.

Ifj. Sörögő Gábor,
főgondnok.

1-2

Bakócsi János,
lelkész-elnök.

Pályázat

a tizza-inokai ev. reform. kántortanításra.

Fizetés: lakás természetben, 200 frt a községtől, 200 frt az egyháztól évnegyedenként előre fizetve, 400 özl vetemény föld, temetési stóla.

Kötelesség: I—VI. osztályú mindennapi és ismétlő iskola tanterv szerinti vezetése, istentiszteleteknél, temetéseknél kántori teendők végzése, kánonikus napokon s lelkész akadályoztatása esetén istentisztelet végzése és irodai segédkezés.

Pályázatok szeptember 3-ikáig alólírotthoz küldendők. Egy évi próba kikötve.

2-2

Papp Károly, ev. ref. lelkész.

Pályázat kántor-tanítói állomásra.

A nyugdíjazás folytán megüresedendő meső-telki ev. ref. egyház kántor-tanítói állomásra pályázat nyitattik. Évi javadalom 664 frt 50 kr készpénz, termény és földekben és tisztességes lakás. Kötelesség a 6 osztályú vegyes iskola vezetése és a kántori teendők s a canonicus órákon az istentisztelet végzése. Az orgonázásban jártasak előnyben részesülnek. Megjegyzendő, hogy az állomás szept. végéig elfoglalandó. Pályázatok szept. 15-ig alulírott lelkészhez intézendők.

Mező Telki (Biharm., u. p. Élesd), 1899. aug. hó.

Nánássy Imre,
ev. ref. lelkész.

Pályázat.

A vencesellői (Szabolcsmegye) ev. ref. egyház orgonista-tanítói állomásra pályázat hirdetik.

Javadalom: Tisztességes lakás szép nagy kerttel, 400 frt készpénz évnegyedenként előre fizetve, mellékekből mintegy 50—60 frt.

Kötelesség: Az osztatlan vegyes iskola vezetésén és az orgonista-kántori teendőkön kívül a kánonikus órákon és lelkész akadályoztatása esetén lelkész helyettesítése.

A megválasztott, ha oklevéllel bír, egy évi sikeres működés után állandósíttatik és 100 frt fizetésjavításra számíthat. Az állomás f. év okt. 1-ső napján elfoglalandó. Kellően felszerelt pályázatok f. év szept. hó 20-ig alólírotthoz küldendők.

Venesellő, 1899 aug. 29.

László Gyula,
ev. ref. lelkész.

NEUMANN M.

a t. t. ev. ref. egyházkerületben lakó lelkészek, tanárok és tanítók ruhaszállítója
DEBRECEN, Főtér, a m. kir. postával szemben.

Pontos címre figyelni tessék.